

Değerli Anne Babalar,

Bu ayki bültenimizde, çocuğunuz vaktinin çoğunu ayırdığı bir uğraş olan "oyun" konusunu hazırladık. Çocuğunuzun dünyasına bir de oyunları aracılığı ile bakabilmenizi istedik. Faydalı olması dileğiyle..

Eyüboğlu Eğitim Kurumları
Anaokulları Rehberlik Birimi

ÇOCUĞUN DÜNYASINA BAKIŞ OYUN ve OYUNCAKLAR

Oyunun Çocuğın Gelişimindeki Önemi

Oyunun ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği ile ilgili farklı tanımlamalar vardır. Bazı araştırmacılar oyunu fazla enerjinin atılması yöntemi olarak tanımlarken, bazı araştırmacılar ise çocukların bedenlerini dinlendirmek ve enerji depolamak için oyun oynadıklarını belirtmiştir. Oyunun en önemli unsuru ise oynayan kişinin tamamen özgür olması ve içgüdüsel tepkilerini de ortaya koyabilmesidir.

Çocuklar keyif aldıkları için vakitlerinin çoğunu oyunla geçirmek isterler. Bu keyifin yanı sıra oyun, çocuk için, "birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilebilir bir yolla açığa çıkartması"dır. En güçlü ve doğal dürtülerden biri olan saldırganlık dürtüsü de oyun yoluyla boşaltılabilmektedir.

Hem kendisini hem de çevresindekileri tanımaya ve anlamlandırmaya çalışan çocuk, bu süreçte en çok oyunlarından yardım alır. Oyun, çocuğın gerçek hayatla ilgili en önemli deneyimlerini kazandığı bir tiyatro sahnesi gibidir. Hem dış hem

de iç tecrübelerini "miş gibi" yaparak ortaya koyar. Kimi zaman anne olur çocuk, kimi zaman baba, kimi zaman öğretmen, kimi zaman ise sadece kendisi. Oyun yoluyla taklit eder ve kendi kişiliğini pekiştirmeye çalışır. Yaratıcılığını da ortaya koyarak pek çok konunun üstesinden gelebilir ve sağlam bir özgüven yapısına sahip olur. Çocuk oyun yolu ile içsel çatışmalarını, ihtiyaçlarını, duygusal sorunlarını ifade etme şansı bulur. Oyun sırasında problemle karşılaşan çocuk, oyuna devam edebilmek için o problemi çözmesi gerektiğini farkeder. Kardeş kıskançlığı yaşayan bir çocuk oyunlarında bebek gibi davranmaya çalışabilir. Bu şekilde kaygıları ve içsel çatışmaları ile yüzleşme imkanı bulur ve doğal bir iyileşme süreci kendiliğinden tamamlanmış olur.

Oyun ilk paylaşımların yapıldığı, işbirliği ile çalışmanın tadına varıldığı ilk deneyimlerden biridir. Arkadaşları ile oynamak, çocuğa işbirliğini ve toplu yaşam için gerekli kuralları öğretir. Oyun yoluyla soyalleşen çocuk "ben" ve "diğerleri" kavramının bilincine varır. 0-2 yaş döneminde sıklıkla görülen benmerkezci davranışlardan arınmaya başlar.

Yaşlara Göre Oyun

Oyun çocukluk dönemine özel bir uğraş olarak görülse de aslında her yaşta oynanabilir. Ama yukarıda belirtilen özellikleri taşıyan oyunlar özellikle çocukluk döneminde oynanan oyunlardır. Yaşın ilerlemesi, uğraşların ve ihtiyaçların değişmesi ile oyuna ayrılan zaman giderek azalır. Belli bir yaştan sonra oyunlar insan hayatında bulunmaya devam etse de, daha çok kurallı ve yaratıcılık faaliyetini çok fazla içinde barındırmayan bir hal alır.

0 - 2 yaş: Doğumdan itibaren kendini göstermeye başlayan oyunsal faaliyetler, bebeğin gelişimi ile paralellik göstererek gelişir ve değişir. İlk aylarda bebek daha çok yakındaki nesnelere tutmaya çalışarak veya çevresindeki insanlara bakarak oyun oynar. Zamanla el ve kol faaliyetleri geliştikçe bebek, çevresindeki nesnelere yakalamaya başlar ve onları çekerek, onlara çarparak tamamen keşfe dayalı, serbest ve kendiliğinden oyunlar geliştirir.

2 - 3 yaş: 2 yaşından itibaren çevresini gözlemlemeye ve tanımaya başlayan çocuk daha çok günlük yaşamı canlandıran dramatik oyunlara yönelir. Dramatik oyunlar ile kendisini başkasının yerine koyarak oynadığı rolle ait kişiliğini tanımaya çalışır. Başkalarını tanıırken kendini tanıma fırsatı elde eden çocuk, kendini başkalarından ayıran özelliklerinin de farkına varmaya başlar. Bu yaştan sonra ortaya koyulan oyunlarda daha çok yaratıcılık devreye girer.

Sahip olduğu yaratıcılık becerisi ile çocuk oyunlarında kendi gücünü sınamaya

çalışır. Oynadıkça duyuları keskinleşir, yetenekleri gelişir ve becerileri artar. Bu süreç içerisinde sadece büyüklerinden gördüklerini aktarmakla kalmaz çocuk, kendi algı ve deneyimlerini de oyuna yansıtır.

2 yaşa kadar tek başına oynanan oyunlar daha hakimken, 2 yaştan sonra çocuk, oynanan bir oyunu izleyerek gözlemlemeye çalışır. Başlangıçta sadece gözlemci olarak katıldığı oyunlara çocuk, 3 yaştan itibaren paralel oyunlar ile katılmaya çalışır. Paralel oyunlarda çocuklar birlikte ve aynı malzemelerle oynuyor gözükseler de aslında faaliyetlerinde tamamen birbirlerinden bağımsızdırlar.

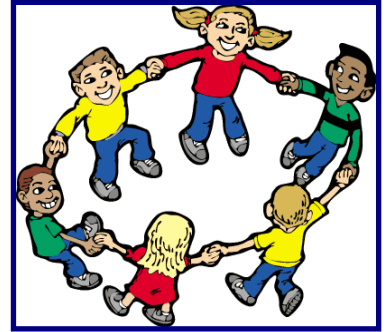
4 - 6 yaş: 4 yaştan itibaren birlikte oynanan oyunları tercih etmeye başlar. Birlikte oynanan oyunlar yoluyla çocuk paylaşmayı öğrenecektir. Zaman içerisinde ise daha işbirliğine dayalı ve kuralları olan oyunlara katılmaya hazır hale gelir. Toplumsal kurallara uyum sağlayabilmek ve grup ile birlikte hareket edebilme becerisini geliştirebilmek için kurallı ve işbirlikçi oyunlar çok önemlidir.

Her çocuğun içinde yaşadığı ortam ve deneyimlerinden algıladıkları farklıdır. Bu sebeple yukarıda bahsedilen yaş değerleri çocuğa göre değişiklik gösterebilir. Aynı zamanda cinsiyet ve kültürel farklılıklar da yaşlara göre oyunun farklılık göstermesinde etkili olabilecektir.

Oyuncak Seçimi

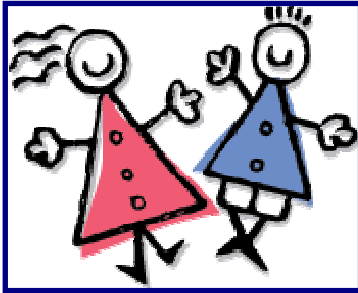
Oyunun yaşlara göre farklılık göstermesi gibi oyuncak seçimi de çocuğun ihtiyaçlarına göre farklılaşmalıdır. Bebeklik döneminde daha renkli ve farklı şekillerdeki oyuncaklar bebeğin dikkatini çeker. Bu dönemdeki oyuncakların kırılmayan, yumuşak, emniyetli ve tercihen yıkanabilir olmaları önemlidir. Yürüme sürecinin başlamasıyla çocuğun hareketini destekleyen oyuncakların seçilmesi (arabalar gibi) faydalı olacaktır.

Aynı zamanda yaratıcılarını da destekleyecek olan farklı boyutlardaki birleşebilen bloklar, oyunlarında dramatizasyonlara yer verebilmeleri için yumuşak tüylü hayvanlar ve oyuncak bebekler ilerleyen süreçlerde çocukların en iyi oyun arkadaşları olacaklardır. Oyun hamuru, boya malzemeleri ve görsel içeriği yoğun olan hikaye kitapları mutlaka tüm çocukların oyuncakları içinde bulunmalıdır. Oyun hamuru ile oynarken kalıplar yerine çocuğun yaratıcılığına izin vermek daha doğru olacaktır. Zaman zaman çocuğun annesiyle kurabiye yaparak onlara şekil vermesi el becerilerini geliştirirken, ortaya çıkan ürünlerin ikram edilmesi de özgüvenini destekleyecektir.

Oyuncak seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardan biri, çocuk kaç yaşında olursa olsun sağlığını ve güvenliğini tehdit etmeyecek oyuncakların seçilmesidir. Özellikle bebeklik döneminde bebeğin sık sık oyuncaklarını ağzına götürdüğü de düşünülerek oyuncuğun üretiminde kullanılan boya ve katkı maddeleri gibi unsurlar özenle kontrol edilmelidir. Küçük parçalı oyuncaklar yutma tehlikesinden dolayı tercih edilmemelidir. Sivri veya kesici uçları olan oyuncaklar çocuklardan uzak tutulmalıdır. Oluşabilecek kazaları önlemek için bebekler oyuncaklar ile uzun süre yalnız bırakılmamalıdır.

Yaşı kaç olursa olsun çocuk, çevresindeki herşeyi oyuncak haline dönüştürebilir. Basit bir kaşık veya bir tencere çocuk için pek çok oyuncaktan daha cazip olabilir. Dramatizasyonları ve yaratıcılığı destekleyecek bu tarz doğal oyuncaklar ile çocuğun oynamasına izin verilmeli ancak gerekli güvenlik önlemlerine dikkat edilmelidir. Eğitimsel değeri büyük olan oyun malzemelerinden biri de su'dur. Dokunma duyusu için önemli olan su, aynı zamanda çocuğun sakinleşmesi için de önemli bir araçtır. Su gibi kum da çocuğun doğal oyuncuğudur. Çocuk doğanın bir parçasıdır ve doğadan uzaklaştırılmamalıdır (J.J.Rosseau). 2 yaşından sonra her çocuğa açık havada kum ve suyla oynama fırsatı verilmelidir.

Oyuncak seçiminde önemli noktalardan bir tanesi de çocuğa ihtiyacından çok oyuncak alınmaması gerektiğidir. Fazla oyuncak alımı çocuğun doyumsuz olmasına sebep olurken aynı zamanda arkadaşları ile vakit geçirme ihtiyacı hissetmesine engel olacaktır. Çocuğa her istediği oyuncuğı almak, hergün eve bir oyuncakla gelmek veya aynı oyuncuğun farklı renklerini vb. almak da çocuğun doyumsuzluğunu pekiştirecektir. Çok sayıda oyuncak almak yerine uygun ortamlar hazırlayarak arkadaşları ile bir arada olmasını sağlamak onlarla oyun oynamasına izin vermek, ileriki dönemlerde ortaya çıkabilecek yalnızlık sendromunun oluşmadan yok olmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak çocuğun doğal yeteneklerini geliştiren, seçme ve karar verme becerisini destekleyen, algılarını zenginleştirecek farklı renk şekil ve boyuttaki oyuncaklar, çocuğun sağlık ve güvenliğini de göz önünde bulundurularak mutlaka tercih edililen oyuncaklardan olmalıdırlar. Aile ile ilgili bakım ve şefkat temalı oyuncaklar, yaratıcılığı ve duygusal ifadeyi sağlayan oyuncaklar ve çok amaçlı kullanılabilir oyuncaklara aşağıda örnekler sunulmuştur.

Aile İle İlgili Bakım Ve Şefkat Temalı Oyuncaklar	Yaratıcılığı Ve Duygusal İfadeyi Sağlayan Oyuncaklar	Çok Amaçlı Kullanılabilir Oyuncaklar
<ul style="list-style-type: none"> - Aile bebekleri (anne, baba, kardeş bebek gibi) - Evcilik malzemeleri - Kuklalar - Evcil hayvanlar 	<ul style="list-style-type: none"> - Hamurlar - Boya malzemeleri - Legolar ve bloklar - Su ve kum 	<ul style="list-style-type: none"> - Taşıtlar (kamyon, araba) - Acil durum arabaları (ambulans, itfaye..) - Doktor kiti

Anne - Babalara Öneriler

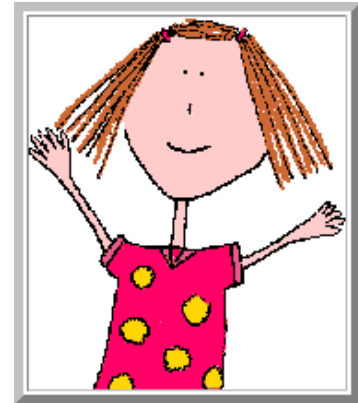
Çocukların gelişimleri için gerekli olan oyuna, anne babaların yaklaşımları da önemlidir. Anne babalar çocuklarının oyunlarında ihtiyaç duydukları malzemeleri onlara sağlamanın yanında oyun esnasında huzurlu ve güvenli bir ortam da sunabilmelidirler.

- ❖ Ev şartları uygunsa ayrı bir oyun odası oluşturmak, yemek veya yatma vakitlerinde veya eve bir misafir geldiğinde çocuğun oyununun acilen kesilmesini engelleyecektir. Tehlikelerden arındırılmış bir oyun odasının olması çocuğun oyun oynacağı alanı tanımaya ve farklı faaliyetlerle oyunun karışmamasına yardımcı olacaktır. Ev şartları uygun değilse çocuk ile ortaklaşa kararlaştırılan bir köşe oyun ve oyuncak köşesi olarak belirlenebilir.
- ❖ Çocuklar hem ihtiyaç duydukları hem de keyif aldıkları için zamanlarının çoğunu oyun ile geçirmektedirler. Çocukların oyun oynamasına izin vermek, hep oyun oynamalarından şikayetçi olmamak gerekir. Unutulmamalıdır ki oyunlar en iyi öğrenme alanlarıdır.
- ❖ Çocuğu oyun oynarken rahat bırakmak, oyunlarına onlar istemedikçe müdahale etmemek ve istenmesi durumunda da yapılacak müdahalelerde de orantılı olmak önemlidir. Çocukların dikkatleri çabuk dağılabilir ve farklılaşabilir. Bu sebeple oyunlar, ebeveynlerin müdahaleleri ile sık sık kesilirse arzu edilen gelişim de engellenmiş olur. Tıpkı bizler gibi onlar da kendilerini işe (oyuna) vermişken rahatsız edilmekten hoşlanmayacaklardır.
- ❖ Çocukların kurguladığı oyun, biz yetişkinlerin beklentisinden farklı olabilir. Çocuğun oyun temposuna uyabilmek ve onların senaryolarına sorgulamadan ve müdahale etmeden katılmak önemlidir.
- ❖ Çocukların oyunlarına müdahale etmek, oyunlarındaki eksikliklere dikkat çekmeye çalışmak özgüvenlerini

sarsacaktır. Kendi başlarına yapabilme heyecanını tatmamalarına neden olacaktır. Çizilen bir resimde "evin kapısını unutmuşsun" , "çok az renk kullanmışsın" veya " itfaye arabası bu renk olmaz ki" gibi söylemler çocuğun yaratıcılığını engelleyecektir.

- ❖ Çok fazla oyuncuğa sahip olmak ve hangisiyle oynayacağına karar vermeye çalışmak çocuğu ruhsal açıdan yoracaktır. Bu sebeble oyuncak sayısının makul olması ve belirli bir düzen içersinde odaya yerleştirilmiş olmaları önemlidir. Özellikle küçük çocukları oyuncak seçme uğraşından kurtarmak gerekir. Bu sebeble yaş dönemlerine uygun oyuncakları odalarına koymak yeterli olacaktır.
- ❖ Oyunlar sonucunda ortaya çıkan ürünü takdir etmek önemlidir. Ancak takritler sırasında aşırı tepkiler göstermemek, ılımlı övgülerde bulunmak gerekir. Çocuğun çalışmasını harika olarak dile getirmek, "bu yaştan ne kadar büyük bir mühendis olacağın belli" demek aslında çocuğun size olan güvenini sorgulamasına sebep olacaktır. Ne de olsa çocuk yaptığı iş için takdir beklemekte ancak mükemmek olmadığını da bilmektedir. Tüm bu söylemlerin yerine "yaptığın resimle gurur duyuyor olmalısın" diyebilmek veya ortaya çıkan iyi yönleri uygun bir dille yorumlamak, "burada kırmızıyı çok güzel kullanmışsın" gibi ifadeler kullanmak, çocuk için çok daha gerçekçi ve destekleyici olacaktır.
- ❖ Çocukların oyunlarında empatik dinleme becerisini de geliştirebilmek önemlidir. Empatik bir dinleme için oyuna olabildiğince müdahale etmekten kaçının. Sadece çocuğunuzun oyununu gözlemlemeye çalışın. Bu süreçte onunla ilgilendiğinizi bilmesi ve ona gerektiğinde destek vereceğinizi hissetmesi önemlidir. Bu açıdan oyunlarına müdahale etmeye çalışmadan, zaman zaman özgüvenlerini geliştirici cümleler kurabilirsiniz. "Sen yaptın", "sen buldun", "sen karar verdin" gibi.
- ❖ Çocuğunuz sizden bazı sorularına yanıt vermenizi istiyorsa cevap vermek için acele etmeyin. Önce onu cevabı bulması için yönlendirmeye çalışın. Böylelikle yaratıcılıklarına destek olarak hayal dünyalarına girebilirsiniz. Örneğin size bir oyuncuği veya eşyayı gösterek ne olduğunu soruyorsa "bunun ne olduğunu merak ettin" demek, soru sorulmaya devam ettiğinde " sen ne olarak oynamak istiyorsan o olabilir" demek en son aşamada sorusuna cevap vermek doğru bir sıralama olacaktır. Bu sıralamayı takip ederken doğal bir tutum sergilemek önemlidir. Ayrıca çocuk nesnenin gerçekten ne olduğunu bilmiyorsa ve oyun ortamı içersinde değil de dış bir ortamda merak içersinde bu soruları soruyorsa kısa yoldan yanıt vermek daha doğru olacaktır.

- ❖ Çocukların oyunları esnasında yaptıkları dramatizasyonların zaman zaman içsel çatışmalarını çözümüleme yöntemi olabileceğinden bahsetmiştik. Bu tarz oyunlarda yine müdahaleci olmadan duyguları yansıtmak önemlidir. Arkadaşı ile kavga etme sahnesini canlandıran bir çocuğa "neden kavga etmişler" diye sormak yerine "kendini üzgün hissediyor olmalı" gibi duygusal içerikli bir yansıtma yapmak daha doğru olacaktır.
- ❖ Çocuğun oynadığı her oyun sizin için eğitici özellikte olmayabilir. Eğitici oyunlar oynamayı hedeflemek yerine birlikte hoş vakit geçirmeye çalışmak, bu süre içerisinde de çocuğunuzu gözlemeleyek daha yakından tanımaya çalışmak ilişkiniz için çok daha yapıcı olacaktır.
- ❖ Zaman zaman çocuklar içlerindeki saldırganlığı dışarıya yansıtabilmek için şiddet içerikli oyunlar oynamak isterler. Ellerindeki bir kalemi silah yapabilirler veya bir savaş sahnesini canlandırabilirler. "Savaşmak iyi değildir" veya "silahlar güzel değildir" gibi yorumlarda bulunmak yerine bir süre çocuklara oyun yoluyla enerjilerini atmaları için fırsat tanınmalıdır. Ancak çocuğun sürekli şiddet içerikli oyunlar oynaması veya sıklıkla tercih ettiği oyuncaklarının şiddet içerikli oyuncaklar olmaları durumunda çocuğun içinde bulunduğu ruhsal durumu incelemek ve gerekiyorsa konu ile ilgili danışmanlık almak faydalı olacaktır.
- ❖ Oyun oynadıktan ve oyun saati bittikten sonra çocuğunuz ile yapacağınız bir anlaşma ile oyuncaklarını toplamak konusunda bir karara varmalısınız. "Oyuncaklarını topla" demek yerine, "bana oyuncaklarını toplamak konusunda yardımcı olursan seninle ufak bir oyun oynamak için vaktimiz kalabilir" demek daha ikna edici olacaktır. Verdiğiniz sözü tutmanız bir sonraki oyuncak toplama eylemini pekiştirecektir. Ayrıca ufak çocuklara toplama sürecinde yardımcı olmak onları motive edecektir.

Kaynaklar;

1. Prof. Dr. Haluk Yavuzer; Ana-Baba ve Çocuk
2. Prof. Dr. Ayla Oktay; Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem
3. Filiz Çetin; "Çocuk Merkezli Oyun Terapisi" süpervizyon eğitimi notları
4. Mustafa Ergün; Oyun ve Oyuncak Üzerine -I
5. Hans Zulliger; Çocukta Oyunla Tedavi

